مجله علمی پژوهش در حقوق، فقه، فلسفه و الهیات (سال سوم)
شماره۷/ بهار ۱۳۹۶ / ص۵۱-۴۳

بررسی حقوق مولفین در قانون ایران و مصر

علی پیلوا [۱] حسین انگورج تقوی [۲]

[۱] دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی، واحد الکترونیکی

[۲] استادیار و عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی چالوس

نام نویسنده مسئول:

علی پیلوا

چکیده

امروز با توجه به پیشرفت روز افزون علوم مختلف در تحولات سریع در علوم مختلف، علم حقوق نیز با توجه به پیوندی که با علوم مختلف دارد نیاز به پژوهش‌های دقیق در خصوص موضوعات مختلف داشته و داردکه در خصوص موضوع این پژوهش که مطالعه حق تالیف و آثار آن در حقوق ایران ومصر مطمح نظر می‌باشد.

هر چیز که از مرحله تعامل و تجارت خارج نباشد می‌تواند موضوع حقوق مالکانه قرار بگیرد که تعریف مذکور بسیار گسترده و گستره وسیعی را دربرمی‌گیرد اما در قانون مدنی ایران در این خصوص تعریف مستقلی وجود نداشته و صرفاً به اعتباری اقدام به تقسیم‌بندی اموال نموده است مطابق ماده ۱۱ قانون مدنی ایران اموال به منقول و غیر منقول تقسیم شده است و در این پژوهش در خصوص حقوق مترتب نسبت به مال آثار آن بررسی و پژوهش انجام شده است و اینکه عدم تعریف مال در قانون مدنی ایران از نقائص قانون مذکور می‌باشد و دارای آثار منفی بر دیگر مفاد قانون می‌باشد که در پژوهش مذکور با توجه به مطالعه تطبیقی صورت گرفته به تبیین موارد فوق پرداخته شده است

واژگان کلیدی: حقوق مولفین، حق عینی و دینی، حق مالکیت، حق پدیدآورنده، حقوق ایران و مصر

مقدمه

۱- کلیات

۱-۱ مال

مال در لغت به معنای خواسته و آنچه در ملک کسی باشد یا هر چیز که در تملک کسی باشد. (دهخدا ۱۳۷۷، ۱۹۹۱۴: ۱۳). در تعاریف دیگر از مال به عنوان آنچه از هر شیء که شخص مالک آن باشد (ابن منظور ۱۴۱۴، ۶۳۵: ۱۱). در تعریف لغوی و حقوقی، مالی، معرب لغت melon)malon) یونانی است و ربطی به لغت «میل» ندارد. اعراب مال را نخست در مورد اراضی به کار بردند و بعد توسعه بخشیدند. مال رادر فارسی قدیماً به منقول می‌گفتند که عناصر مال از قرار زیر است:

اول- مال باید قابل اختصاص دادن به شخص (حقیقی، حقوقی) باشد

دوم- در صورت اختصاصی به شخص قابل نقل و انتقال باشد.

سوم- دارای نفع باشد

چهارم- دارای نفع عقلایی باشد پنجم ارزش ذاتی داشته باشد (جعفری لنگرودی ۱۳۸۱، ۳۱۲۶: ۴)

۱-۲ مالکیت

مالکیت عبارت است از رابطه ایست که بین شخص و شیء مادی تصور شده و قانون آن را معتبر شناخته و به مالک حق می‌دهد که انتقاعات ممکنه را از آن ببرد و کسی نتواند از آن جلوگیری کند. در حقوق اسلام ملکیت نیز در معنای وسیع‌تری استعمال شده چنانکه گفته می‌شود، که ملکیت مافی‌الذمه ملکیت حق خیار، ملکیت حق انتفاع وا مثال آن رابطه ملکیت را به اعتبار دارنده حق، مالکیت و به اعتبار موضوع، مملوکیت گویند (امامی ۱۳۷۹، ۴۹: ۱)

۱-۳حق عینی و دینی

در حقوق مصر حق عینی سلطه مستقیم شخص بر شیء معین می‌باشد لذا در سلطه مستقیم شخص می‌تواند آن را در تصرف مادی داشته باشد و صاحب حق برتری بر شخص در شئ محل حق دارد و کلیه حقوق عینی شیء نیز مشمول صاحب حق می‌باشد. (السنهوری۲۰۱۱، ۲۰۸: ۸) و حق دینی (شخصی) رابطه قانونی بین دو شخص دائن و مدیون بوده که دائن به موجب آن مطالبه می‌کند دین را از مدیون یا با اعطاء شئ یا با فعل یا ترک فعل از مدیون(السنهوری۲۰۱۱، ۱۸۲: ۸)

حق عینی در حقوق ایران حقی است که به طور مستقیم بر موضوع خود اعمال می‌شود و لازم است اجرا و رعایت آن از اشخاص دیگر مطالبه شود (کاتوزیان ۱۳۸۵، ۱۴)

در تعریف دیگری حق عینی حقی است که به طرفیت عموم قابل استناد است و به صاحب آن اجازه می‌دهد که اختیارات قانونی خود را روی مال موجود در خارج اعم از منقول و غیر منقول به کاربرد (جعفری لنگرودی. ۱۳۸۰، ۹۹) حق دینی، (شخصی) در حقوق ایران حقی است که شخص نسبت به دیگری پیدا می‌کند که می‌تواند انجام دادن کاری را از او بخواهد و ممکن است ناظر به انتقال مال انجام دادن کار یا خودداری از امری باشد (کاتوزیان ۱۳۸۵، ۱۵)

تعاریف فوق، تعاریف دکترین حقوقی در حقوق ایران و مصر می‌باشد که تعاریف زنده یاد دکتر کاتوزیان و دکتر السنهوری به یکدیگر بسیار شبیه می‌باشند.

۱-۴ مال منقول و غیر منقول

مطابق بند ۱ ماده ۸۲ قانون مدنی مصر اشیاء ثابتی که بتوان بدون تلف کردن آن را جابجا نمود غیر منقول و سایر اشیاء منقول هستند.به عبارت دیگری جابجایی اموال غیر منقول مستلزم تلف و آسیب دیدن آن است.

مطابق ماده ۱۹ قانون مدنی ایران اشیایی که نقل آن از محلی به محل دیگر ممکن باشد بدون اینکه به خود یا محل آن خرابی وارد آید منقول است و براساس ماده ۱۲ قانون مدنی عدم امکان نقل مال از محلی به محل دیگر اعم از آنکه ذاتی باشد یا بواسطه عمل انسان باشد مال غیر منقول است اما در بند ۲ ماده ۸۲ قانون مدنی مصر امده است مال منقولی که به قصد استفاده و بهره‌برداری در غیر منقول قرار داده به دلیل استفاده آن قصد، غیر منقول محسوب می‌شود.

۵ -۱ اموال مثلی و قیمی

مطابق ماده ۹۵۰ قانون مدنی ایران مالی که اشباه نظائر آن نوعاً زیاد و شایع باشد مانند حبوبات و نحو آن است و قیمی مقابل آن است ولی تشخیص آن با عرف است.

مطابق ماده ۸۵ قانون مدنی مصر اشیاءواموال مثلی اشیایی است که بعضی به جای بعضی دیگر در انجام تعهد امکان دارد و در تعامل با مردم از حیث کیل و وزن شبیه هم باشند.

۶-۱ اموال قابل استهلاک و غیر قابل استهلاک

مطابق ماده ۸۴ قانون مدنی مصر اشیاء قابل استهلاک به حسب ویژگی آنها به استفاده آنها مصرف یا استعمال آنها است. به عبارت دیگر شی، قابل استهلاک شیئی است به صورت طبیعت و ذاتی آن با استعمال مستهلک می‌شود مانند غذا، آب و در حالتی نیز برخی به حکم قانون مستهلک می‌شود با استفاده از آن مانند پول که خرج کردن آن اگرچه استهلاک مادی نیست و از حیث قانونی مستهلک محسوب می‌شود.

در حقوق ایران چنین تقسیم‌بندی انجام نشده است و صرفاً دکترین حقوق به نقل از حقوق فرانسه به چنین تقسیم بندی اشاره نموده است.

مال استهلاکی مالی است که در معرض مصرف قرار گیرد، استفاده از آن با استهلاک آن ملازمه دارد و مال غیر استهلاکی مالی است که بر اثر کاربرد بلافاصله از بین نرود و زمانی بیش و کم طولانی لازم دارد تا فرسوده شود مانند ساعت (جعفری لنگرودی ۱۳۸۰، ۵۳)، البته برخی اساتید دیگر تحت عنوان مال مصرف شدنی و قابل بقاء به این تقسیم بندی اشاره نموده‌اند.

۲- حق مالکیت به طور کلی

مطابق ماده ۸۰۲ قانون مدنی مصر مالک در حدود قانون حق استعمال بهره‌برداری و تصرف در مال را دارد و استنباط می‌شود از تعریف حق مالکیت در این نص قانون مصر که، حق مالکیت بر شیء همانا حق سرمایه‌گذاری جهت استعمال و بهره‌بردای و تصرف در آن مال به وجه دائم در حدود قانون می‌باشد نظیر همین ماده قانونی در مصر را قانون مدنی ایران نیز مطابق ماده ۳۲ قانون مدنی دارد.

۱-۲ حق مالکانه معنوی (غیر مادی) بر مال غیر مادی

اموال غیر مادی که با حس قابل درک نیست با ذهن و فکر قابل ادراک می‌باشد. در ماده ۸۶ قانون مدنی مصر به اشیاء و اموال غیر مادی اشاره شده و اعلام شده که حقوق آن را قانون خاص معین می‌کند که اکثر این حقوق که حقوق ذهنی و فکری نام دارد حق مخترع، حق نویسنده (مولف) و نظایر آن است. در قانون مدنی ایران مستقیماً اشاره‌ای با اینگونه حقوق نشده است ولی قوانین گوناگونی در این خصوص مصوب شده است مانند قانون حمایت حقوق مولفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ قانون ثبت علائم و اختراعات.

۲-۲ حقوق اموال غیر مادی (حقوق مالکیت فکری و معنوی)

حقوق معنوی حقوقی بوده ریشه آن فکر و اندیشه شخص بوده و قابل لمس نمی‌باشد اکثر چیزهای غیر مادی نتایج ذهن فکر هستند در برخی عناوین به عنوان حقوق ذهنی نیز نامبرده شده است در حقوق مصر طبق ماده ۸۶ قانون مدنی آن کشور براساس قوانین خاص خواهد بود و در ایران قانون حمایت از حقوق مولفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ و قانون ثبت علائم و اختراعات مصوب ۱۳۸۶ و قانون روابط موجر و مستأجر ۱۳۴۸ قوانین مربوط هستند حقوق اموال غیر مادی شامل حق مولف که به مالکیت ادبی معروف است حق مخترع که مربوط به اختراع و خلاقیت ذهنی شخص است و حق کسب و پیشه (حقی که در تاریخ (زمان) به واسطه فعالیت تجاری پیدا نموده است)ونیزدر نظام حقوقی مصر حق مولف یا مخترع به نوعی حق مالکیت نیست بلکه حق عینی اصلی که مستقل از حق مالکیت با شرایط خاص است و این شرایط خاص برمی‌گردد به شیء غیر مادی (السنهوری۲۰۱۱،۸:۲۸۱).

۳- مؤلف

مطابق ماده ۱ قانون حمایت حق مولف مصر مولف کسی است اثر منتشر شده منصوب به وی باشد خواه با ذکر اسم وی بر اثر یا روشی دیگری و تسری دارد این حکم بر اسم مستعار مولف ...» به عبارت دیگر انتشار اثر به نام شخصی که منتشر می‌شود به هر طریقی خواه بنام وی با نام مستعار یا علامتی خاص که تداعی کننده مولف باشد به معنای انتساب اثر به مولف می‌باشد مولف نمی‌تواند نام مولف اثری که

خودش تألیف کرده به دیگری انتقال دهد زیرا آنچه تألیف شده است نتایج فکری و ذهنی مولف است و نویسنده اثر در هر حال خود وی است آنچه که تألیف شده است نتایج فکر مولف می‌باشد که مولف حق معنوی براثر خود دارد در فرضی که شخص با یک نفر مولف اقدام به انعقاد قراردادی می‌نماید که مولف در حوزه تاریخ موسیقی و نظائر آن کتابی تألیف نماید در این وضعیت اگر قرار داد مولف بدین گونه باشد که فرضاً برای ۱۰ سال از حقوق مادی اثر استفاده نماید آیا می‌تواند اساساً از حق معنوی خود به عنوان مولف عدول کند که در چنین فرضی به نظر نگارنده حق معنوی مولف براساس کاملاً برقرار بوده و بهره‌برداری مالی از اثر در مدت خاصی امکان‌پذیر است.

مطابق ماده ۲۸ قانون حمایت از مولف مصر در آثاری که به نام اسم مستعار است و اسم اصلی مولف بر آن اثر نمی‌باشد بنا به اختیار مستقیم ناشر از مولف حقوق مقرر در این قانون را دارا می‌باشد مگر اینکه مولف وکیل داشته یا شخصیت خود و صفتش را ثابت کند ، لذا از این ماده قانون مشخص می‌شود زمانی که نام مولف پنهان باشد نیز حقوق مادی و ادبی اثر به وی تعلق می‌گیرد سوالی که مهم است اگر مولف شخصیت خود را تا قبل فوتش کشف و عیان ننمود آیا ورثه چنین اختیاری دارند در نظام حقوقی مصر ورثه چنین اختیاری ندارند. زیرا مولف تا زمان فوتش تمایلی به افشای نام اصلی خود نداشته است و هر زمان مولف هویت واقعی خود را افشا نمود در این خصوص دارای کلیه اختیارات به صورت مستقیم و مباشر خواهد بود در حقوق ایران در خصوص حمایت مادی و معنوی از مولف با نام مستعار نصوص قانون به صراحت ورود نکرده‌اند و مسکوت است می‌توان با استفاده از مفاد دیگر با توجه به روح حاکم بر قانون حمایت از حقوق مادی و معنوی مولف به نوعی این کاستی در رویه قضایی را جبران نمود. مطابق ماده ۲۷ قانون حمایت از مولف مصر اثر اشتراکی (مجتمعاً) اثری است با توجه شخصی طبیعی یا معنوی (حقوقی) متکفل نشر آن تحت اداره و به نام او است الحاق می‌شودو عمل مشترکین در هدف این شخص طبیعی یا معنوی (حقوقی)است به گونه‌ای که امکان جداسازی عمل مشترکین از یکدیگر وجود ندارد. تالیف معجم و دایره المعارف که بطوری که شخص واحد امکان انجام آن را ندارد که هر کدام به تنهایی دارای حقوق معنوی نمی‌باشند بلکه شخص طبیعی یا معنوی (حقوقی) شرکت اداره دارای حقوق معنوی مذکور می‌باشد. مطابق ماده ۲۷ ذکر شده مولف همان شخص طبیعی یا معنوی (حقوقی) است دارای جمیع حقوق معنوی و مادی اثر می‌باشد البته در وضعیتی که عمل هر یک از پدیدآورندگان از دیگر متمایز بوده باشد هر کدام به تنهایی برای آن قسمت از اثر پدیدآورنده باشد که متمایز آن را انجام داده است دارای کلیه حقوق مادی و معنوی خواهد بود.

مطابق ماده ۲۵ قانون حمایت از مولف مصر اگر اثری مشترکاً عده‌ای از اشخاص تألیف نمایند امکان اینکه هر کدام بخشی از عمل مشترک را انتصاب نباشد بلکه جمیع آنها به طورمشترک از کل اثر به طور مساوی تعلق می‌گیرد مگر آنکه توافق کنند به شکل دیگری، در این وضعیت حقوق مترتب برای یک شخص جز در حالی که تماماً توافق داشته باشندامکان پذیر نخواهد بود و اگر شخص تخطی کند هر یک به صورت مجزا حق طرح دعوا دارد. براساس ماده ۲۶ همان قانون اگر تولید اثر مشترک تحت انواع مختلف از فنون (هنرهای مختلف) باشد برای هر یک حق بهره‌برداری از اثر خود به صورت علی حده است به شرط آنکه مانع بهره‌برداری مشترک نباشد مگر آنکه به شکل دیگری توافق است.

در ماده ۶ قانون حمایت مولفان ایران نیز به نحوی مختصر آمده است بدین شکل در صورتی که کار یکایک قابل تفکیک نباشد مشاعاً کلیه شرکا در اثر شریک هستند و در خصوص حقوق به صورت مشاعی دارای حق می‌باشند این در حالی است که قانون مصر در این خصوص مفصل‌تر و دقیق می‌باشد. در مواد ۲۹و۳۰و۳۱قانون حمایت از مولف مصر بحث اثر مشترک را در رابطه باآثار سینمایی و آثار تلویزیونی وموسیقی مورد نظر قرارگرفته است.

۱-۳ حق پدید آورنده و مولف

در مصر اولین قانون مدنی وطنی سابق طبق ماده ۱۲ بدین شرح که حق مولف در مالکیت تألیفاتش به رسمیت شناخت و سپس ماده ۸۶ قانون آن نیز ان را مجدد تأیید و پذیرفت و سپس برخی قوانین خاص نیز به جهت حمایت از این حقوق به تصویب رسید که آخرین آن قانون حمایت از حق مولف مصوب ۱۹۵۴ میلادی می‌باشد مطابق ماده بند ۱ از ماده اول قانون مذکور بهره‌مند می‌شود از حمایت این قانون، نویسنده نوآور در آداب و فنون، هنر و علوم، اگر هدف از این نوع تألیفات یا روش تفسیر آن باشد. و در بند ۱۲ از ماده ۳ قانون مذکور اشعار می‌دارد که این حمایت شامل بطور کلی تألیفاتش که ظاهر کننده تفسیر از کتاب یا صوت یا رسم و نقاشی و تصویر و حرکت می‌باشد.

که رکن مهم این حمایت این است که مولف آن چه که تألیف و منتشر کرده یا آماده برای انتشار باشد مهمترین اظهار جهت تفسیر و نوشتن آنچه مولف در ذهن داشته، می‌باشد البته صوت نیز می‌تواند مظهر حقوق مولف باشد و در تولیدات موسیقی مورد حمایت است. نکته مهمی که در حمایت از حقوق مولف در نظام حقوقی مصر می‌باشد ابتکار و خلاقیت شخص تولید کننده اثر هنری یا ادبی نیز با مطمح نظر باشد لذا حق مالکیت مولف در حقوق مصر به سه بخش تولیدات ادبی و علمی و تولیدات هنری و تولیدات موسیقی براساس حس و شعور و تولیدات هنری مثل رنگ‌آمیزی و نقاشی ساختمان و مانند آن مشخص می‌شود.

قابل ذکر است که امروزه بحث حمایت از حقوق مولف موضوعی بسیار مهم و با اهمیت بوده زیرا با پیشرفت علمی و نقشی که افراد اخلاق و نوآور و نویسنده در جامعه دارند و با توجه به ارتباطات با کشورهای مختلف و فضای مجازی لزوم حمایت بیش از پیش در این خصوص احساس می‌شود امروزه که شاید نویسنده‌ای در کل عمر خود تلاش بنماید و چند کتاب فاخر تألیف بنماید حمایت از حق مولف و حق مالکانه، مطلبی عقلانی و صحیح است.

در ایران همانگونه که قانون حمایت از مولفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ از اشخاص مذکور حمایت می‌کند ضمن آنکه در عرصه جهانی معاهداتی در این خصوص تصویب شده که حق مولف را مورد حمایت قرار می‌دهد در قانون مذکور در ماده ۲ اثرهای مورد حمایت را به تفکیک ذکر نموده که به نظر می‌رسد مفصل بوده و حتی در مواردی از قانون مربوط در مصر دقیق‌تر می‌باشد در قانون مذکور برای متخلفین مجازات‌هایی در نظر گرفته است طبق ماده ۱ قانون مذکور از این قانون به مولف و مصنف و هنرمند و پدیدآورنده به آنچه از دانش یا ابتکار یا هنر آنان پدید آمد اثر اطلاق می‌شود در قانون مذکور فارغ از اینکه اثر مولف از چه طریقی در بیان یا ظهور یا ایجاد آن بکار رفته، اثر محسوب می‌شود کتبی که در بند ۱ ماده ۲ قانون مذکور مورد اشاره قرار گرفته جمع نوشته‌ها و تولیداتی که از طریق کتاب منتشر شده است که شامل تولیدات ادبی، تاریخ، جغرافیایی، فلسفی، قانونی و هنری می‌شود همچنین تولیدات تئاتر و موسیقی، سینما نیز مشمول قانون مذکور می‌شود در این خصوص قوانین مصوب در ایران و مصر دارای اشتراک وسیع بود و به شکل وسیعی حقوق مولف و مصنف را مورد حمایت قرار می‌دهند.

۴- عنوان اثر

در خصوص اشتراکات حقوق حمایت از مولفان در ایران می‌تواند همانگونه که عرض شدوجه مهم مشترک این است که اثر از راه هنر و دانش و خلاقیت هنری به دست آمده باشد در قانون مذکور محتوای ارائه اثر اهمیتی بسزا دارد این که اثر دارای خلاقیت ولو آنکه در اندازه متوسط یا غیر آن باشد. نکته مهم اینکه آنچه که به عنوان آثار مورد حمایت در ماده ۲ آمده، جنبه حصری نداشته بلکه جنبه تمثیلی دارد این مطلب فی مابین دکترین حقوق مورد اختلاف است. در قانون ایران در خصوص آثار شفاهی به این موضوع اشاره نشده فرضاً اگر یک واعظ و یا وکیل دادگستری در جمعی سخنرانی می‌کند مورد حمایت قانون مولف نمی‌باشد در حقوق ایران مولف متعدد نیز مورد حمایت می‌باشد قابل ذکر است حقوق معنوی تعریف مستقلی در حقوق ایران نداشته است نکته قابل ذکر اینکه در حقوق ایرن حق افشای اثر رسمیت شناخته نشده است. مطابق ماده ۱۹ قانون حمایت از مولفان ایران هرگونه تغییر و تحریف در اثرهای مورد حمایت این قانون و نشر آن بدون اجازه پدیدآورنده ممنوع است ناظر به حمایت از محتوای اثر توسط قانونگذار ایرانی می‌باشد. در ماده ۵ قانون فوق در حقوق امکان واگذاری حقوق مالکانه و مادی اثر به غیر پذیرفته شده است اما در خصوص شکل قالب واگذاری سکوت نموده است که این از نقائص قانون می‌باشد در خصوص انتشار اثر مولف در فضای مجازی مطابق ماده ۶ قانون تجارت الکترونیک هرگونه تکثیر اجرا. توزیع (عرضه و نشر آن) آثار تحت حمایت قانون حمایت از حقوق مولفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸/۹/۳ می‌باشد.

در خصوص مبانی شرعی حمایت از حق مولف حدیثی از امام زمان (عج) به دست ابوجعفر محمد بن عثمان عمری (ره) رسیده آمده است «بر هیچ کس حلال نیست که در مال دیگری بدون اذن او تصرف کند» (حر عاملی، ۱۴۰۹، ۳۷۷: ۶) حق مولف با وجود تجریدی و معنوی خود از نتایج و دست آوردهای صاحب کتاب است که گاهی تألیف آن از ساختن یک بنا یا چند بنا بیشتر طول می‌کشد ضمن آنکه که عقلاً نیز برای صاحب حق می‌بایست حقوق ناشی از ابتکار و خلاقیت صاحب اثر است باید رعایت شود ضمن آنکه اطلاق آیه اوفوا بالعقود نیز می توان حقوق مادی و صاحب اثر را براساس معاملات عقلایی که مغایرت و منافاتی بر شرع منور اسلام ندارد در نظر گرفت. مطابق بند ۲ از ماده ۳ قانون حمایت از مولف مصر حتی عنوان کتابی و تألیف و تولید علمی که مورد حمایت قرار گرفته است در صورتی که ابتکاری بوده و دارای خلاقیت مورد حمایت مالکانه می‌باشد اما در صورتی که عنوان از عناوین رایج در آن موضوع کتاب باشد مورد حمایت نخواهد بود به عنوان مثال کتابی با عنوان تاریخ اروپا در قرون وسطی یا در ریاضیات حساب و مثلثات عناوینی است که رایج در آن رشته تألیفی بوده و بدون ابتکار و خلاقیت خاصی می‌باشد مطابق ماده ۱۷ قانون حمایت از مولفان و مصنفان و هنرمندان ایران نام عنوان و نشانه ویژه‌ای که معرف اثر باشد مورد حمایت قانون مذکور خواهد بود ولی در ماده ۱۷ اشاره شده نشانه ویژه‌ای که به نظر می‌رسد باید عنوان دارای ویژگی خاص بوده که مورد حمایت قرا رگیرد و به نوعی نباید مشابه عنوان خلاقانه اثر دیگری باشد که با توجه به نوع تنظیم ماده مذکور می‌تواند اینگونه ارزیابی نمود که عناوین رایج مانند حقوق مصر مورد حمایت نباشد.

۵- آثار مشتق از آثار قدیمی و سابق

در بسیاری از موارد اثر تولید شده توسط مصنف اثری ابتدائاً جدید نیست بلکه اشتقاق از آثار سابق است که در حقوق مصر اینگونه آثار مورد حمایت است فرضی که مصنف فعلی اثر مولف سابق را اضافه نموده شرح نماید در این حالت باید از مولف سابق در جهت شرح اثرش

کسب اجازه لازم انجام شود و همچنین در فرضی که آنچه نویسنده فعلی تالیف می‌کند بسیار جامع‌تر از تألیف نویسنده سابق باشد ولی باز هم چون از اثر نویسنده سابق مشتق می‌باشد می‌بایست از وی اذن گرفته شود و همچنین اگر اثر مشتق جدید ترجمه اثر سابق باشد که در حقوق مصر می‌بایست از نویسنده اثر اصلی مجوز ترجمه اخذ شود در حقوق ایران مطابق ماده ۵ قانون حمایت از مولفان، ترجمه آثار دیگری می‌بایست با مجوز صاحب اثر باشد در خصوص اثر اشتقاقی که توسط نویسنده‌ای تألیف شده است در رابطه شرح و تحقیق نسبت به اثر سابق قانون ایران حکم مشخصی ندارد که در این موردبه نظر می‌رسد شرح تحقیق در رابطه اثر سابق نیاز به اخذ مجوز از صاحب اثر سابق نباشد.

مطابق بند ۱ از ماده ۳ قانون حمایت از مولف مصر شخصی که اقدام به ترجمه اثری به زبان دیگری بنماید و یا خلاصه و یا تبدیل و تعبیر یا تعدیل یا شرح یا تعلیق بنماید مورد حمایت قانون مذکور است در موارد مذکور می‌بایست برای تلخیص، شرح و غیره مجوز از صاحب اثر اخذ شود ولی به اثر تولیدی جدید حق مولف تعلق گرفته و مورد حمایت مادی و مالکانه خواهد بود ولی در مواردی حق مولف مشترک خواهد بود مانند موردی که شخص اقدام به خلاصه نویسی با اجازه صاحب اثر می‌نماید اما در مواردی مانند تبدیل اثر به یک اثر سینمایی و مانند آن، مولف اصلی سبب اثر تولید شده جدید مورد حمایت نمی‌باشد و همانگونه که گفته شد گرفتن اذن برای تبدیل اثر لازم است.

در حقوق ایران کسب مجوز از صاحب اثر به موجب ماده ۵ قانون مذکور پیش بینی شده است. ولی در خصوص اثر جدید که به استناد اجازه مولف و تولید کننده سابق تهیه شده قدری مبهم است ولی وحدت ملاک از ماده ۲ و توجه ماده ۳ می‌توان گفت که در اثر جدید که یک اثر تألیفی و تولید شده جدید تلقی مورد حمایت قانون مذکور می‌باشد.

مطابق ماده ۸ قانون حمایت از مولف مصر ختام بخش حمایت از حق مولف و حق کسی که اثرش رابه زبان دیگری ترجمه می‌کند چنانچه مولف یا مترجم این حق را خودش یا بواسطه دیگری در مدت ۵ سال از تاریخ نشر اثر اصلی یا ترجمه‌اش مستقیماً اعمال ننماید. و شخصی بعد از انتهای مهلت مذکور اقدام به ترجمه اثربنماید به مدت حیات وی و بعد از فوت وی به مدت ۵۰ سال مورد حمایت است البته قابل ذکر است این حمایت از مترجم مانع ترجمه از همان اثر به زبان عربی توسط مترجمین دیگر نمی‌باشدو آنها نیز می‌توانند ترجمه مستقلی از آن اثر خارجی به عربی بنمایند. بطور کلی عدم اقدام به مدت ۵ سال جهت ترجمه اثر یا اثر از ترجمه اول به ترجمه عربی اقدام ننماید شخص دیگر به شرح فوق می‌تواند ترجمه مذکور را انجام دهد البته استثنائاتی که در خصوص ترجمه به زبان عربی است و آن اینکه در خصوص ترجمه آثار خارجی به عربی نیازی به اجازه مترجم نمی‌باشد وضعیتی که در حقوق ایران نیز برقرار است و جهت ترجمه آثار خارجی به فارسی نیازی به اجازه صاحب اثر نمی‌باشد و صاحب اثر قانوناً نمی‌تواند عدم مجوز ترجمه به فارسی را در قوانین ایران یافته و اقدام نماید لذا تنها تفاوت مدت ۵ سال است که در قانون مصر وجود دارد و در قانون ایران چنین فرقی لحاظ نشده است به عبارت دیگر در حقو ق مصر اگر فردی اثری را تألیف یا آن را به عربی ترجمه نماید و آن را در ظرف ۵ سال مذکور به زبان دیگری ترجمه ننماید یا اثر اصلی به عربی ترجمه نشود اثر مذکور مورد حمایت قانون حمایت از حق مولف در مصر نمی‌باشد.

۱-۵ آثاری که به روش فنی و هنری تولید می‌شوند

منظوراز این آثارمواردی مانند مجسمه سازی یا معماری دارای خلاقیت و ابداعات و نظایر آن می‌باشد و نکته حائز اهمیت در خصوص اینگونه آثار، این مطلب است که در اینگونه آثار باید به مرحله فعلیت رسیده باشد یعنی اگر مجسمه سازی اقدام به طراحی ودست و صورت مجسمه بنماید و بخشی از آن را بسازد موردحمایت نمی‌باشد ضمن آنکه در این گونه آثار باید به دست خود شخص هنرمند ساخته شود و اگر شخص دیگری آن را با هدایت وی بسازد مشمول حمایت نمی‌باشد همچنین اگر شخصی اقدام به کشیدن و رسم نمودن از تصاویر طبیعی ماند حیوان، دریا، انسان بنماید و آنچه مهم است رسم هنرمندانه از آنچه که تقلید شده مانند انسان و دریا می‌باشد حال اگر کسی از تصویر سابقاً رسم شده اقدام به رسم دیگری بنماید می‌بایست از تصویری که سابقاً رسم شده از طبیعت و نظائر آن استیذان از صاحب اثر سابق بگیرد همچنین در مواردی که از ساختمانی که دارای ویژگی‌های اثر هنری است رسم کننده یا نقاش بایداز معمار ساختمان جهت رسم و نقاشی آن استیذان و مجوز بگیرد در نظام حقوقی مصر و ایران اصل حمایت از اینگونه آثار مورد تأیید می‌باشد و صاحب اثر از جنبه مادی اثر می‌تواند بهره‌برداری لازم را بنماید و برخی از مواردکه در قانون سکوت و همچنین در کشوری مبهم و در کشور دیگر ابهام کمتری دارد طبیعتاً در اعمال حقوق براساس رویه قضایی و دکترین راه‌هایی ارائه شده است.

۶- نحوه حمایت از حق مولف

مطابق بند ۲ از ماده ۵ قانون حمایت از مولف مصر، مولف حق هر گونه و هر روش بهره‌برداری عالی از اثر خود را دارد مولف می‌تواند از حق مالی خود نسبت به اثر خود گذشته و بدون هر گونه مابه ازایی به دیگری واگذار کند البته معمولاً نویسنده با عقد قرار داد از حق مالی اثر خود بهره‌برداری بنماید. هر گونه قرارداد مولف در خصوص نتایج فکری و ابداعات آینده وی باطل و فاقد اعتبار است این مطلب در ماده ۴ قانون حمایت از مولف مصر به صراحت درج شده است.

حمایت مادی اثر مولف بعد فوت وی به ورثه وی منتقل می‌گردد ضمناً مولف می‌تواند جنبه مالی اثر خود را از طریق وصیت به شخص دیگری تملیک نماید حمایت مادی از حق مالکانه مولف در حقوق مصر در زمان حیات مولف و مدت ۵۰ سال از تاریخ فوت وی می‌باشد. این قانون در ایران تا سال ۸۹ سی سال بود که بعداً اصلاح و به مدت ۵۰ سال تغییر یافت مطابق ماده ۲۰ قانون حمایت از مولف مصر در خصوص آثار و تولیدات مشترک مدت ۵۰ سال مذکور از تاریخ وفات آخرین نفر از مشترکین آغاز می‌شود. در زمانی که اثر برای شخص طبیعی و حقوقی به صورت مشترک است مانند دایره المعارف نویسی و نظایر آن مدت ۵۰ سال مذکور را اگر شخص طبیعی باشد از تاریخ فوت شخص طبیعی و اگر شخص معنوی (حقوقی) باشد مدت ۵۰ سال مانند سایر اشخاص حقوق (معنوی) ۵۰ سال از تاریخ نشر اثر جمعی برای آن شخص می‌باشد مطابق ماده ۲۲ قانون حمایت از مولف مصر در خصوص تألیفاتی که بعد از فوت مولف منتشر شود مدت حمایت از اثر مذکور ۵۰ سال از تاریخ فوت خواهد بود یعنی اگر اثری ۱۰ سال بعد از فوت مولف منتشر شود مدت حمایت از آن ۴۰ سال خواهد بود البته مطابق ماده ۲۰ قانون مذکور مدت حمایت از آثار عکاسی و سینمایی ۱۵ سال از تاریخ اولین نشر اثر مذکور است. مطابق ماده ۲۱ همان قانون در خصوص مولفین که نامشان پنهان یا مستعار است ۵۰ سال مذکور از تاریخ نشر آن اثر آغاز می‌شود ولی اگر زمان حیات مولف نام خود را آشکار کند حتی اگر ۵۰ سال از تاریخ نشر اثر گذشته باشد مانند اشخاص دیگر مدت ۵۰ سال بعد از فوت وی معتبر است و اگر نویسنده اذن داد که بعد از فوت نام وی اعلام شود در این صورت ۵۰ سال از زمان فوت وی مورد حمایت از حقوق مادی مولف خواهد بود. در خصوص آثاری که تاریخ نشر ملاک محاسبه ۵۰ سال مذکور است تاریخ اولین نشر ملاک خواهد بود و اگر اثر مذکور توسط مولف مورد تعدیل و تغییراتی قرار گرفت به گونه‌ای به عنوان اثر جدیدی اعتبار داشت در این حالت به عنوان اثر مستقل تاریخ نشر آن مبدأ محاسبه ۵۰ سال مذکور خواهد بود. به طور کلی در حقوق مصر حق ادبی هنری مولف حق دینی محسوب می‌شود حق بهره‌برداری مالی به عنوان حق عینی محسوب نمی‌شد و به شخصیت مولف مربوط است و مانند سایر حقوق مانند حق ابوت و غیره مخصوص مولف می‌باشد برای بعد از فوت وی و در زمان حیات وی در آن دارای حق معنوی می باشد(السنهوری۲۰۱۱،۸:۴۰۸)

در قانون ایران در خصوص اثر مشترک مانند مصر مدت ۵۰ سال مذکور از تاریخ فوت آخرین نفر خواهد بود مطابق ماده ۱۶ در خصوص آثار عکاسی و سینمایی و همچنین آثاری مربوط به شخص معنوی و حقوقی است مدت مذکور در ایران مدت ۳۰ سال از تاریخ نشر آن دایر خواهد بود. در خصوص حمایت از مولفینی که نام خود را پنهان یا نام مستعار استفاده می‌کنند قانون ایران ساکت می‌باشد.

با توجه به ماده ۹قانون حمایت از مولف مصر، مولف حق دارد هر گونه تعدی نسبت به حق خود را دفع کند، آنکه در خصوص مولف با نام مستعار حق دارد هر زمان خواست نام واقعی وی اعلام شود و مولف مطابق ماده قانونی فوق الذکر حق دارد از هر گونه حذف یا تغییر در اثرش را ممانعت کند. البته این حقوق صرفاً مربوط به مولف است و پس از فوت مولف نیز ورثه‌اش در این خصوص متولی و جانشین وی هستند البته اختیار ورثه صرفاً در حدود اذن مولف می‌باشد یعنی اگر تغییراتی قرار باشد انجام بشودو در زمان حیات مولف اذن داده فقط همان حدودی که مولف اذن داده است امکان‌پذیر است و ورثه چنین حقی ندارند.

نتیجه گیری

-در رابطه با حق مالکیت فکری و معنوی در هر دو کشور قانون خاص حاکم می باشد. در قانون حمایت از مولف مصر و ایران در کلیت موضوع و تعاریف اصلی تقریبا مشابه می باشند ولی در خصوص فروض مربوطه قانون حمایت از مولف مصر دقیقتر از ایران است عنوان اثر به طور خاص ،داشتن حق نام مستعار، حق ترجمه از اثر اصلی در صورت عدم ترجمه ظرف ۵ سال،تناسب مهلت های قانونی جهت حمایت،اختیارات قانونی مولف، از موارد مهم که دقیق تدوین ومورد تصویب قرار گرفته است. مدت زمان حمایت از حقوق مولف در مصر از سال ها قبل در زمان حیات و ۵۰ سال بعد از فوت بوده است که در قانون ایران چند سال قبل اصلاح گردید و تبدیل به ۵۰ سال شد.

در حقوق ایران و مصر اصل بر این است که مالک همه گونه تصرف در مال خود می تواند داشته باشد و وضعیت محدودیت و ایجاد منع برای مالک استثنایی است قاعده لاضرر و تسلیط در تعریف قوانین هر دو کشور اثری مهم داشته اند.در خصوص اقدامات مولفین و مصنفین نظایر آن در قانون مدنی مصر این موضوع به صورتی مفصل مورد بحث قرار گرفته است و بطور کلی محدودیتهایی برای مولفین در نظر گرفته و ضمن آنکه در صورت تضرر ،ضمانت اجراهای مناسبی لحاظ شده است.

منابع و مراجع

[۱] آذرنوش، آذرتاش.(۱۳۸۸). فرهنگ معاصر عربی- فارسی. تهران: نشر نی. چاپ یازدهم

[۲] ابن منظور، محمد بن مکرم.(۱۴۱۱).لسان العرب.بیروت: دار صادر.چاپ سوم.جلد یازدهم

[۳] اتابکی، پرویز.(۱۳۹۱).فرهنگ جامع کاربردی فرزان. تهران: نشر فرزان روز. چاپ اول. دوره دو

[۴] السنهوری، عبدالرزاق احمد.(۲۰۱۱). الوسیط فی شرح القانون المدنی الجدید. قاهره: نهضه مصرچاپ سوم.جلد ششم

[۵] جعفری لنگرودی، محمدجعفر.(۱۳۸۰).حقوق اموال.تهران: کتابخانه گنج دانش. چاپ پنجم

[۶] حرعاملی،محمدبن حسن.(۱۴۰۹). وسائل الشیعه.قم: موسسه آل البیت علیهم السلام احیاء التراث.چاپ اول.جلد هفدهم

[۷] سینایی،محمد تقی.(۱۳۵۳).معامله –ملکیت-مالیت.کانون .دوره اول شماره۱۷۱

[۸] عبده، عیسی .احمداسماعیل یحیی.(۱۹۸۴).الملکیه فی الاسلام.قاهره: دارالمعارف. چاپ اول

[۹] حلی، نجم الدین جعفربن حسن.(۱۴۰۸). شرائع الاسلام فی مسائل الحلال و الحرام. چاپ دوم.دوره چهار جلدی

[۱۰]کاتوزیان، ناصر.(۱۳۸۴).دوره عقود معین(۱).تهران: شرکت سهامی انتشار.چاپ نهم

[۱۱]کاتوزیان، ناصر.(۱۳۸۵).اموال و مالکیت.تهران:نشرمیزان.چاپ سیزدهم.

[۱۲]موسوی الخمینی، روح الله.(۱۴۲۱).تحریرالوسیله.تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(ره).چاپ اول.دوره دوجلدی